

Wojewódzki Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Warszawie Oddział w Siedlcach
Zespół Szkół Rolnicze Centrum Kształcenia Ustawicznego w Siedlcach
Fundacja Rozwoju Regionu Podlaskiego "Ekoland" w Siedlcach

zapraszają na

Międzynarodowe Dni z Doradztwem Rolniczym

pod hasłem

WIĘCEJ WIEDZIEĆ - ŁATWIEJ DECYDOWAĆ

7- 8 września 2002 r.

Siedlce

ul. Kazimierzowska 21, ul. Bema 4

WODR Warszawa Oddział Siedlce; 08 - 110 Siedlce; ul. Kazimierzowska 21;
tel. (025) 63 287 24, fax. (025) 63 287 40; <http://wodr.siedlce.ids.pl>

Charakterystyka współczesnej populacji polskiego owczarka podhalańskiego (cz. II)

Kazimierz Ściesiński

SGGW

Historia hodowli owczarka podhalańskiego

Po pierwszej wojnie światowej podjęto pierwsze próby planowej hodowli owczarków podhalańskich. W roku 1922 Korpus Ochrony Pogranicza zajął się hodowlą tych psów, z zamiarem wykorzystania ich do celów meldunkowo-wywiadowczych. W 1925 r. Maurycy Trybulski zachęcał do pracy nad hodowlą owczarka podhalańskiego, w celu wyodrębnienia i ustalenia cech pokrojowych oraz użytkowych. W latach 30. Towarzystwo Miłośników Psa Służbowego próbowało zaaklimatyzować owczarki podhalańskie na Śląsku. Niestety prawie wszystkie psy padły na nosówkę. Od tamtej pory utarło się fałszywe przekonanie, że owczarki podhalańskie nie mogą być hodowane na nizinach. A przecież musimy zdać sobie sprawę, że w owych czasach nie znano szczepień ochronnych. Przeniesienie szczeniąt z nieskażonego Podhala na zanieczyszczone tereny Śląska mogło spowodować osłabienie psów i – przy braku szczepień – ich padnięcie.

W roku 1937 odbyła się pierwsza wystawa owczarków podhalańskich. Pokaz, którego inicjatorem był redaktor Ta-

deusz Siemianowski, został przeprowadzony na Antałówce w Zakopanem. Jak podaje Dereziński [1], wystawa zgromadziła 70 starszych psów oraz 30 szczeniąt. Była to pierwsza impreza w Polsce, na której zgromadzono aż tylu przedstawicieli jednej rasy. Na wystawie delegaci organizacji kynologicznych przyjęli dla owczarka tatrzańskiego nazwę owczarek podhalański.

W roku 1938 Towarzystwo Miłośników Psa Służbowego wydało pierwszy wzorzec dla polskiego owczarka podhalańskiego [1]:

1. Charakterystyka ogólna: główną cechą zewnętrzną tego psa jest dorodna postawa o proporcjonalnej i harmonijnej budowie. Muskularny, o silnym kośćcu i mocnych kłębach, na pierwszy rzut oka przypomina owczarek podhalański kuwacza. Stosunek długości tułowia (od guza barkowego ku tylnemu punktowi guza kości siedzeniowej) do wysokości odpowiada proporcji 10:9. Psy są nieco krótsze od suk.

2. Głowa: proporcjonalnej wielkości, o zwężającej się łagodnie kufie. Oglądana z boku wykazuje lekką wypukłość czaszki i czoła z zaznaczonym przejściem linii czoła w linię nosa. Grzbiet nosa szeroki. Nos ciemny, prawie czarny, średniej wielkości, o nozdrzach szerokich. U szczeniąt uwydatnia się ciemniejszy ton nieco później. Wargi i policzki miękkie, przylegają szczelnie i pokrywają uzębienie. Przy podrażnieniu wargi przy nasadzie cokolwiek się unoszą. Krawędzie warg ciemno zabarwione.

3. Oczy: wyraźne, średniej wielkości, nieco skośne. Tęczówka powinna być ciemna, koloru palonej kawy. Krawędzie powiek koloru nosa (ciemne). Wyraz oczu spokojny, łagodny i rozumny.

4. Uszy: średnio długie, trójkątne, gęsto owłosione, swobodnie przylegające wewnętrzną krawędzią do głowy.

5. Szyja: muskularna, bardzo silna, gruba, średniej długości.

6. Tułów: długi, masywny. Pierś muskularna, szeroka i głęboka. Żebra nieco płaskie. Grzbiet prosty, szeroki, spadzisty, dobrze związany z krzyżem i biodrami. Biodra silne, szerokie. Zad spadzisty.

7. Kończyny: przednie odznaczają się wybitnie silnym kośćcem i muskulaturą. Łopatki przylegające. Przedramię z przodu i z boku prostopadłe, muskularne, średniej długości. Nadgarstek gruby, szeroki. Odnóża tylne o silnym kośćcu, oglądane z tyłu i z boku proste, ustawione są prawie prostopadłe ku ziemi (nie podstawione). Muskularne i dobrze wypełnione uda są pokryte po staw skokowy długim i gęstym włosiem. Stopy są stosunkowo duże, palce silnie rozcięte, lecz dobrze zwarte, z mocną i twardą opuszką. Pazury silne, tępe, koloru ciemnego.

8. Ogon: proporcjonalny, nisko osadzony, puszysty, sięgający prawie do stawu skokowego, zwisa swobodnie, a jedynie w dolnej 1/3 części cokolwiek wzniesiony. W podnieceniu ogon jest podniesiony do góry, a nawet na końcu zakręcony.

9. Sierść: na głowie i kufie przylegająca, miękka. Na szyi i tułowiu długa, gęsta lub lekko falista, w dotknięciu twarda. W lecie długości około 5 cm, w zimie dłuższa o zwartym i gęstym podszyciu. Ogon na całej długości obficie owłosiony. Kończyny tylne od stawu skokowego w dół, przednie od ramienia w dół pokryte krótką, zwartą sierścią.

10. Maść: biała. Zdarzają się również osobniki z lekko żółtawym odcieniem na grzbiecie i na uszach, co nie jest wadą, jednak nie jest pożądane.

11. Wymiary: wzrost psa dorosłego waha się od 65 cm do 70 cm, suki od 60 cm do 65 cm. Wysokość ponad podaną miarę wpływa ujemnie na zwartość i proporcjonalność budowy oraz pomniejsza koordynację ruchów, co jest wadą dyskwalifikującą psa pod względem użytkowym.

12. Wady: słaby i zbyt długi grzbiet, odstający, luźny i delikatny włos, podstawione odnóża tylne, zbyt krótka szyja, jasna lub niebieskawa zabarwiona tęcza, jasny (cielisty) nos oraz cieliste obramowanie krawędzi warg, cieliste obwódki powiek. W stanie normalnym ogon noszony ponad linią grzbietu.

W latach 1918-1939 odbyło się w Polsce ogółem 28 wystaw, na których przeciętnie pokazywano od 1 do 3 owczarków podhalańskich. W tym czasie wysoki poziom reprezentowały hodowle: Czetwertyńskiej, Lewandowskiego, Sławińskiej, Nostrakowej i Moraczewskiego. Wybuch II wojny światowej przerwał pracę nad planową hodowlą psów tej rasy.

Dopiero w maju 1954 roku odbył się pierwszy przegląd owczarków podhalańskich, na którym przeprowadzono dokładną ocenę i pomiary biometryczne ponad 100 psów. Jak podaje Dereziński [1], przegląd ten miał wielką wagę dla Związku Kynologicznego, czego dowodem był udział prof. J. Dyakowskiej, prof. Z. Ewy'ego, dr A. Żebrackiego, dr J. Robla, dr I. Dąbczewskiego, redaktora R. Kryspina, mec. L. Smyczyńskiego i wielu innych. Po przeglądzie powołano w Zakopanem Sekcję Owczarka Podhalańskiego przy Oddziałowej Radzie Kynologicznej w Krakowie. Kierownictwo powierzono dr H. Derezińskiemu, który do dnia dzisiejszego koordynuje hodowlę owczarka. Ustalono również zasadnicze punkty wzorca rasy, który w swej ostatecznej postaci został zatwierdzony przez FCI w roku 1967. Dębski [2] podaje, że w latach 1954-1956

dr Dereziński i członkowie Zarządu Oddziału Związku Kynologicznego w Zakopanem przeprowadzili ścisłą ewidencję psów i suk.

Niestety w 1956 roku wypędzono owce i owczarki podhalańskie z hal tatrzańskich w odległe Bieszczady. Związek Kynologiczny stracił wielu dobrych hodowców, którzy szczenięta urodzone na wypasach zaczęli sprzedawać bez dokumentacji hodowlanej.

W roku 1967 Oddział Związku Kynologicznego w Zakopanem zorganizował II Wystawę Psa Rasowego, na której pokazano około 20 owczarków podhalańskich. W roku następnym, jak podaje Dębski [2], na III Wystawie Psów Rasowych owczarki prezentowały wysoki poziom. W tym też roku Oddział Zakopiański zakupił szczeniaki po najlepszych sukach i rozpoczął prowadzenie hodowli pod swoim nadzorem, powierzając psy członkom Związku Kynologicznego. Niestety akcja ta nie dała spodziewanych rezultatów, gdyż część szceniąt padła na nosówkę. Tylko jedna para dała pokolenie potomne, z którego dwa psy brały udział w ekspedycji naukowej na Spitsbergen.

W roku 1968 zarejestrowano pierwszego rodowodowego podhalana. Była to suka Surma z hodowli „Kordegarda” dr Danuty Hryniewicz. Jej rodowód sięgał psów zarejestrowanych przed wojną w Towarzystwie Miłośników Psa Służbowego.

W październiku 1972 roku zorganizowano w Zakopanem przegląd owczarków podhalańskich, na którym zaprezentowano 36 psów, w tym w klasie szczeniąt i młodzieży 3 psy i 13 suk, w klasie otwartej 8 psów i 12 suk. Większość zwierząt była już oceniana na wystawie. Pierwszy raz do oceny wystawiono tylko 10 psów w klasie młodzieży i 2 pary w klasie otwartej.

W latach 1970-1984 na przeglądach psów rasowych wystawiano od kilku do kilkunastu owczarków podhalańskich. W czerwcu 1984 roku na Międzynarodowej Wystawie Psów Rasowych w Bytomiu wystawiono 32 pary, w klasie szczeniąt – 2 psy i 2 suki, w klasie młodzieży – 5 psów i 7 suk, w klasie otwartej – 6 suk i w klasie czempionów – 1 sukę.

W roku 1993 na Wystawie Psów Rasowych w Zakopanem wystawiono 44 owczarki podhalańskie, w tym jedną sukę z Holandii w klasie czempionów. Natomiast w dwa lata później – 42 owczarki. Zdecydowanie najwięcej owczarków wystawianych jest na Podhalu, na wystawach krajowych jest ich mniej. Na XXXI Międzynarodowej Wystawie Psów Rasowych w Poznaniu w roku 1996 pokazano 18 owczarków podhalańskich, które przywieziono z Katowic, Opola, Poznania, Zgierz, Łodzi i Nowego Targu.

W powojennej hodowli dużą rolę odegrali bacowie wypasający owce na halach tatrzańskich. Kochali oni swoją pracę, owce i owczarki podhalańskie. Dereziński [1] wspomina niektórych z nich:

- Błażej Floryn Kamieńcowy z Białego Dunajca – jego suki Orla i Dolina oraz pies Dunaj w początkowym okresie działalności kynologicznej wydały wiele wartościowych podhalańców;

- Józef Kasper z Murzasichla – szkolił owczarki do pracy z owcami;

- Jan Staszek Furtek Starszy – właściciel psa Dunaja, który uratował przed utonięciem 600 owiec w czasie groźnej burzy w górach;

- Jan Staszek Furtek Młodszy z Zębu – wypasał owce na różnych halach w Tatrach, a od 1956 roku w Bieszczadach; był jednym z nielicznych baców, którzy posiadali owczarki rodowodowe;

- Władysław Stasik Krzoczek z Bukowiny Tatrzańskiej – jego owczarek Dormin otrzymał najlepszą ocenę na pierwszym powojennym przeglądzie;

- Józef Słodyczka „Byrtuś” z Kościeliska – był właścicielem Dunajka z Byrkusiowej Płazówki, psa wzorcowego pod względem eksterieru;

- Stanisław Molek z Gubałówki – w jego rodzinie od wielu pokoleń występuje zamiłowanie do owiec i owczarków;

- Władysław Chowaniec – właściciel Bujaca od Dzioboni, który zdobył tytuł międzynarodowego czempiona;

- Jan Piaskowy z Zakopanego – wieloletni hodowca owczarków podhalańskich.

Zagraniczne kluby owczarków podhalańskich

Amerykański Klub Owczarka Podhalańskiego (Polish Tatra Sheepdog Club of America) został założony w 1990 roku przez Carol A. Wood. Od roku 1994 jego prezydentem jest William F. Schrage. Klub liczy 75 członków, którzy prezentują swoje psy na wystawach w USA, Puerto Rico, Argentynie, Hiszpanii i Szwajcarii. Polish Tatra Sheepdog Club of America wydaje pismo „The Guardian”, poświęcone w całości owczarkowi podhalańskiemu. Najbardziej utytułowanym owczarkiem w USA był Kosor z Wysokówek – Zwycięzca Świata i Interchampion. Pies pochodził z Zakopanego z hodowli Andrzeja Klejki. Jego właścicielem byli Carol i Turner Wood.

Prezesem klubu owczarka podhalańskiego w Holandii jest Henk Stradmann. Najaktywniejsi działacze to: Margaret Dekkers, Fien Sengers, Eusebius Hoogmoet, Elizabeth v.d. Helm, F.A. Schildkamp, J. Eeedijk, J. Grunsven oraz Theo Nieumwenhuizen. Jak podaje Dereziński [1], niektóre podhalańskie hodowane są na terenach depresyjnych, położonych 4,5 metra poniżej poziomu morza. Właściciele tych psów nie zgadzają się z opinią niektórych polskich kynologów, iż owczarki podhalańskie można hodować tylko w górach. W Holandii jest najwięcej naszych owczarków wśród krajów europejskich.

Także w Belgii działa klub ras polskich. Jego prezesem jest Lucienne Jasica, która jako pierwsza założyła hodowlę owczarków podhalańskich za granicą. Obecnie najliczniejszą hodowlę posiada rodzina Dominique Begas – 20 owczarków podhalańskich. Ich piękny pies Krywań z Diablińca, pochodzący z hodowli Janiny Kamińskiej z Kościeliska, został w 1994 roku zwycięzcą światowej wystawy w Brnie.

Klub ras polskich w Niemczech (Allgemeinen Klub fur Polnische Hunderassen) powstał w 1974 roku. Jego przewodniczącym jest Jurgen Schmidt, a aktywnymi działaczami – Iwona i Edi Frankowie, którzy szeroko propagują owczarki podhalańskie. Do nich należy piękny Jontek z Ogrodu Parysa – międzynarodowy czempion, pochodzący z hodowli Piotra Berdyszaka z Opalenicy.

Owczarki podhalańskie można także spotkać w Australii, Argentynie, Czechach, na Słowacji, we Włoszech, Francji, na

Węgrzech, w Jugosławii, Rumunii, Finlandii, Brazylii, Meksyku i Kanadzie.

Wzorzec owczarka podhalańskiego

Wpisany do rejestru FCI 29.08.1967 r. pod liczbą 252a, a następnie pod liczbą 252b, po wprowadzeniu drobnych zmian w 1985 roku.

I. Wygląd ogólny, właściwości psychiczne i użytkowe

a) Pies mocnej budowy znamionującej siłę i ruchliwość. Usposobienie ma spokojne, jest pojętny i czujny.

b) Wzrost: wysokość w kłębie psa 65-70 cm, suki 60-65 cm.

c) Format prostokątny, psy nieco krótsze niż suki.

d) Użytkowość: daje się łatwo układać do zadań psa pasterskiego i stróża obejścia. Okazała postawa i piękny wygląd czynią z niego efektownego psa do towarzystwa.

II. Głowa

a) Proporcjonalnej wielkości, sucha, trzymana średnio wysoko, zarówno w ruchu, jak i gdy pies stoi. Długość trzewio-czaszki nieco większa od długości mózgowioczaszki lub jej równa.

b) Mózgowioczaszka z profilu lekko wypukła, bruzda czołowa płytka.

c) Krawędź czołowa wyraźnie zaznaczona, jednakże nie zbyt ostro załamana.

d) Kufa mocna, łagodnie zwężająca się, grzbiet nosa szeroki.

e) Wierzchołek nosa średniej wielkości, o otwartych nozdrzach, koloru czarnego.

f) Wargi pożądane ściśle przylegające, o brzegach ciemno zabarwionych.

g) Uzębienie mocne, wszystkie zęby równomiernie wykształcone. Zgrzyz nożycowy, dopuszczalny cęgowy.

h) Oczy średniej wielkości, wyraziste, nieco skośne, tęcza ciemnopiwna. Brzegi powiek ciemne.

i) Uszy osadzone na wysokości zewnętrznego kąta oka lub nieco wyżej, średniej długości, dość grube, trójkątne, gęsto owłosione, przylegające wewnętrznym brzegiem do głowy. Płaty uszu ruchliwe.

III. Szyja: średniej długości, muskularna, bez podgardla, obfita kryza. Górna linia szyi wzniesiona ponad linię grzbietu.

IV. Tułów

a) Długi i masywny.

b) Kłęb wyraźnie zaznaczony, szeroki.

c) Grzbiet prosty, szeroki, o łędźwiach szerokich dobrze związanych.

d) Zad lekko spadzisty.

e) Klatka piersiowa głęboka, żebra skośne, nieco płaskie.

f) Brzuch nieznacznie podkasany.

V. Ogon niezbyt wysoko osadzony, noszony poniżej linii grzbietu, w podnieceniu pies unosi go ponad grzbiet, lecz nie zakręca. Opuszczony w dół ogon sięga do stawu skokowego, na końcu może być lekko wygięty.

VI. Kończyny przednie

a) Muskularne, o mocnej nie za ciężkiej kości. Widziane z przodu proste.

b) Łopatki lekko skośne, przylegające.

c) Łapy: śródreżce nieznacznie wysunięte ku przodowi.

d) Palce zwarte w stosunkowo dużą, owalnego kształtu piąstkę, między palcami owłosienie. Opuszki mocne, twarde, ciemno pigmentowane. Pazury mocne, tępe, pożądane ciemne.

VII. Kończyny tylne

a) Widziane z tyłu – pionowe. Nieco odstawione do tyłu, umiarkowanie ukątowne.

b) Stopa: śródstopie ustawione pionowo.

c) Palce jak u nóg przednich.

VIII. Owłosienie: na głowie, kufie, przedniej stronie kończyn przednich i tylnych od stawu skokowego w dół – sierść krótka, gęsta. Na szyi i tułowiu sierść długa, gęsta, prosta lub lekko falista, w dotknięciu twarda, z obfitym podszyciem. Na szyi bogata kryza, na udach obfite długie owłosienie. Ogon obficie owłosiony, puszysty.

IX. Umaszczenie: białe, kremowy nalot niepożądany.

X. Wady dyskwalifikujące: przodozgryz, tyłozgryz, słabo zaznaczona krawędź czołowa, spiczasta kufa, znaczne braki zębowe, owłosienie kędzierzawe lub jedwabiste, brak podszycia, łaciatność, usposobienie nerwowe, lękliwe lub zdecydowanie napastliwe.

XI. Wady nie dyskwalifikujące: głęboka bruzda czołowa, uszy osadzone wysoko, odchylone do tyłu, oczy niedźwiedzie, jasne, słaba pigmentacja nosa, brzegów warg i powiek, szyja trzymana poziomo, przebudowany zad, brak owłosienia między palcami, kryzy na szyi i frędzli na kończynach, wilcze pazury, ogon stale noszony ponad grzbietem.

Uwaga: Psy muszą mieć dwa widoczne, normalne jądra, dobrze w mosznie leżące i przesuwalne.

Pomiary owczarków podhalańskich

W ramach pracy dyplomowej Marty Kucharskiej-Żądło [3] w 1996 roku przeprowadzono badania 24 owczarków podhalańskich, w tym 8 psów i 16 suk, w wieku od 2 do 12 lat. Owczarki te zarejestrowane były w Zakopanem, Poroninie, Białym Dunajcu, Szaflarach, Zębie i Czarnym Dunajcu.

W celu dokonania pomiarów ustawiano psa na płaskim podłożu w prawidłowej postawie. Do mierzenia wykorzystywano taśmę metrową, cyrkiel zoometryczny i laskę zoometryczną. Łącznie wykonywano 20 pomiarów:

1. Długość głowy – mierzona cyrkiem od krawędzi potylicy do dolnej linii nosa.

2. Największa szerokość głowy – mierzona cyrkiem między najdalej wysuniętymi punktami łuków jarzmowych kości skroniowych.

3. Długość kufy – mierzona cyrkiem między krawędzią czołową a dolną linią nosa.

4. Długość mózgowioczaski – mierzona cyrkiem między krawędzią czołową a krawędzią potylicy.

5. Szerokość piersi – mierzona cyrkiem między guzami kości ramieniowych.

6. Szerokość w biodrach – mierzona cyrkiem między guzami biodrowymi.

7. Wysokość w kłębie – mierzona laską od podłoża pionowo do najwyższego punktu kłębu.

8. Wysokość w grzbiecie – mierzona laską od podłoża pionowo do najniższego punktu grzbietu.

Tabela 1

Pomiary biometryczne (cm) polskich owczarków podhalańskich [3]

Wyszczególnienie	Suki		Psy	
	\bar{x}	S	\bar{x}	S
Długość głowy	25,81	1,45	25,50	0,94
Największa szerokość głowy	15,31	1,45	16,06	0,94
Długość kufy	13,41	1,08	14,56	0,98
Długość mózgowioczaski	14,34	1,15	16,06	1,24
Szerokość piersi	24,25	2,74	27,13	2,36
Szerokość w biodrach	19,25	2,14	21,75	2,82
Wysokość w kłębie	65,87	1,54	71,13	1,46
Wysokość w grzbiecie	62,87	1,89	68,62	1,68
Wysokość w krzyżu	64,13	2,19	69,87	2,29
Skośna długość tułowia	78,19	2,95	84,00	2,50
Pozioma długość tułowia	79,00	3,14	87,87	2,03
Długość przodu	24,19	1,68	26,87	2,69
Długość grzbietu	46,69	4,95	47,25	3,45
Długość zadu	23,62	2,25	24,75	1,98
Głębokość klatki piersiowej	31,19	1,72	32,00	2,14
Szerokość klatki piersiowej	20,37	2,16	24,12	1,81
Obwód klatki piersiowej	78,37	5,26	89,87	4,99
Obwód śródreżcza	14,75	1,44	17,12	1,64
Odległość mostka od ziemi	34,69	1,74	39,12	2,29
Długość nóg	36,75	2,15	39,75	2,37

\bar{x} – średnia arytmetyczna; S – odchylenie standardowe

9. Wysokość w krzyżu – mierzona laską od podłoża pionowo do najwyższego punktu grzbietu.

10. Skośna długość tułowia – mierzona laską między guzem kości ramieniowej a guzem kości kulszowej.

11. Pozioma długość tułowia – mierzona taśmą między pionowymi rzutami punktów określonych w pomiarze 10.

12. Długość przodu – mierzona taśmą od guza kości ramieniowej do górnej, tylnej krawędzi łopatki.

13. Długość grzbietu – mierzona taśmą od linii łączącej tylne krawędzie łopatek do linii łączącej guzy biodrowe.

14. Długość zadu – mierzona taśmą od linii łączącej guzy biodrowe do linii łączącej guzy kulszowe.

15. Głębokość klatki piersiowej – mierzona laską od wierzchołka kłębu do środka mostka.

16. Szerokość klatki piersiowej – mierzona laską z góry za łopatkami.

17. Obwód klatki piersiowej – mierzony taśmą za tylnymi krawędziami łopatek.

18. Obwód śródreżcza – mierzony taśmą w najcieńszym miejscu.

19. Odległość mostka od ziemi – mierzona taśmą od środka mostka do podłoża.

20. Długość nóg – mierzona taśmą od łokcia do podłoża.

Pomiary 1, 2, 3 i 4 charakteryzują budowę głowy. Przy prawidłowej budowie głowy stosunek długości kufy do długości mózgowioczaski (pomiar 3 i 4) powinien wynosić 1:1. Pomiar 5 dotyczy szerokości klatki piersiowej. Pomiar 6 wskazuje stopień rozbudowania i zaznaczenia bioder. Pomiar 7, 8 i 9 obrazują przebieg górnej linii tułowia, wskazując budowę prawidłową bądź łęgowatość lub karpiowatość. Pomiar 10 i 11 w stosunku do pomiaru 7 dają obraz prawidłowego formatu osobnika (w przypadku owczarka podhalańskiego powinien to być format prostokątny, czyli długość tułowia większa od wysokości w kłębie). Wzajemny stosunek pomiarów 12, 13 i 14 wskazuje na rozwój poszczególnych partii tułowia. Pomiar 15, 16 i 17 określają budowę klatki piersiowej, dając pojęcie

o typie konstytucji. Pomiar 18 określa kośćistość (pozorną, ponieważ obwód śródreżca zależy nie tylko od grubości kości, ale i od grubości skóry, owłosienia i przebiegu ścięgien). Pomiar 19 i 20 określają wysokonożność.

Po zakończeniu wszystkich pomiarów obliczono średnie arytmetyczne wartości pomiarów badanych cech, na podstawie których obliczono następujące indeksy:

$$\begin{aligned} \text{Indeks głębokości} &= \frac{\text{odległość mostka od ziemi}}{\text{wysokość w kłębie}} \\ \text{Indeks przebudowania} &= \frac{\text{wysokość w krzyżu}}{\text{wysokość w kłębie}} \\ \text{Indeks kośćistości} &= \frac{\text{obwód śródreżca}}{\text{wysokość w kłębie}} \\ \text{Indeks długości tułowia} &= \frac{\text{skośna długość tułowia}}{\text{wysokość w kłębie}} \\ \text{Indeks masywności} &= \frac{\text{obwód klatki piersiowej}}{\text{wysokość w kłębie}} \\ \text{Indeks eurysomii} &= \frac{\text{obwód klatki piersiowej}}{\text{skośna długość tułowia}} \\ \text{Indeks długości głowy} &= \frac{\text{długość głowy}}{\text{wysokość w kłębie}} \\ \text{Indeks szerokości głowy} &= \frac{\text{szerokość głowy}}{\text{wysokość w kłębie}} \end{aligned}$$

Na podstawie przeprowadzonych pomiarów i obserwacji budowy poszczególnych partii ciała owczarków podhalańskich wykonano opis pokroju osobników należących do badanej populacji. Obserwacje pozwoliły na scharakteryzowanie niektórych cech charakteru oraz warunków bytowych psów. Pod względem cech pokroju owczarki nie odbiegały od wzorca, natomiast pod względem cech charakteru wykazywały pewne różnice. Spotkano psy nerwowe i cięte (co jest niepożądane u psów pasterskich i dyskwalifikuje na wystawach), które żywiołowo reagowały na każde zbliżenie się czy nieoczekiwany gest. Z reguły były to psy stróżujące, trzymane na łańcuchach. Zdarzały się również osobniki bardzo zastraszone i płochliwe. Przypuszczalnie nerwowość tych psów nie jest cechą wrodzoną, raczej nabytą w wyniku złego traktowania (drażnienia, pobudzania do silnych reakcji, bicia). W trakcie przeprowadzania badań spotykano się z różnymi warunkami utrzymania, wychowu i karmienia owczarków podhalańskich. Większość psów było uwiązanych na łańcuchach, nieliczne miały wydzielony kojec w stodole lub komórce, co powodowało, że były brudne i zaniedbane. Z reguły były to suki utrzymywane dla korzyści materialnych. W takich przypadkach żywienie bywa ograniczone do produktów mącznych i nabiałowych, z małą ilością produktów mięsnych.

Wielu hodowców jest całkowicie pochłoniętych swoimi psami, a ich owczarki podhalańskie są okazałymi i pięknymi przedstawicielami swej rasy, posiadającymi wiele osiągnięć wystawowych. W celu utrzymania i rozwinięcia hodowli, psy powinny przejść w ręce prawdziwych miłośników, którzy posiadają odpowiednią wiedzę i mogą zapewnić owczarkom odpowiednie warunki utrzymania.

Porównanie przeprowadzonych pomiarów psów i suk wykazuje różnice między: wysokością w kłębie, grzbiecie i krzyżu, skośną i poziomą długością tułowia oraz w obwodzie klatki piersiowej. Suki wykazują większą zmienność niż psy w pomiarach: największej szerokości głowy, szerokości klatki piersiowej, długości grzbietu, długości kufy. Natomiast u psów występuje większa zmienność w pomiarach szerokości

Tabela 2
Zestawienie indeksów polskich owczarków podhalańskich [3]

Indeks	Psy	Suki
Głębokości	0,55	0,53
Przebudowania	0,98	0,97
Kośćistości	0,24	0,22
Długości tułowia	1,18	1,19
Masywności	1,26	1,19
Eurysomii	1,07	1,00
Długości głowy	0,41	0,39
Szerokości głowy	0,23	0,23

w biodrach i długości przodu. Wyniki pomiarów wysokości w kłębie kształtowały się w granicach: dla psów 69-73 cm (średnia 71,13), dla suk 63-67 cm (średnia 65,87); skośnej długości tułowia: dla psów 79-87 cm (średnia 84,0), dla suk 77-81 cm (średnia 78,19); wysokości w krzyżu: dla psów 65-72 cm (średnia 69,87), dla suk 60-67 cm (średnia 64,13); długości grzbietu: dla psów 44-55 cm (średnia 47,25), dla suk 41-55 (średnia 46,69).

Stosunek kufy (trzewioczaszki) do mózgowiczaszki powinien wynosić 1:1. Na podstawie przeprowadzonych pomiarów stwierdzono, że u suk stosunek ten wynosi 1:1,06, natomiast u psów 1:1,1, co jest niezgodne ze standardem.

W tabeli 2 przedstawiono indeksy owczarków podhalańskich. Różnice indeksów u psów i suk są niewielkie.

Na podstawie przeprowadzonych pomiarów badanej populacji polskiego owczarka podhalańskiego wydaje się, że należy skorygować aktualnie obowiązujący wzorzec rasy.

Przedstawienie pochodzenia polskiego owczarka podhalańskiego jest utrudnione, ze względu na brak rejestracji przodka hodowlanego przy zgłoszonym miocie. Często występujące podobne imiona psów i suk utrudniają wykreślenie pochodzenia poszczególnych linii hodowlanych. Na podstawie opinii zebranych wśród hodowców można stwierdzić, że w kraju nie ma wiodącej hodowli tej rasy. Poszczególni hodowcy posiadają jednego lub dwa psy.

Wnioski

1. Standard polskiego owczarka podhalańskiego nie zawiera pomiarów biometrycznych wykazujących różnice budowy w stosunku do ras pokrewnych – kuwacza i czuwacza. Konieczne jest uzupełnienie wzorca o te dane.
2. Z zestawienia indeksów polskiego owczarka podhalańskiego wynika, że psy są bardziej masywne od suk, a także dłuższe i wyższe. Indeks eurysomii jest większy dla psów. Pomiar wysokości w kłębie wskazują, że psy i suki są wyższe o 2-3 cm w porównaniu ze standardem. Zbyt duża wysokość wpływa ujemnie na zwartość i proporcjonalność budowy oraz pomniejsza koordynację ruchów. Wynika z tego, że do reprodukcji należy wybierać osobniki zgodne ze standardem.
3. Na terenie kraju nie stwierdzono wiodącej hodowli polskiego owczarka podhalańskiego.
4. Ze względu na brak rejestru przydomków hodowlanych polskiego owczarka podhalańskiego nie jest możliwe wykreślenie linii hodowlanych tej rasy.
5. Prowadząc selekcję na cechy eksterieru powinno się także zwrócić uwagę na cechy psychiczne i użytkowe.

6. Wiedząc, że w niedługim czasie zmieniają się systemy wypasu owiec, należy zaktywizować użytkownika owczarka podhalańskiego, prowadząc odpowiednie szkolenia i konkursy użyteczności.

Literatura: 1. Dereziński H.: Owczarek podhalański (materiały niepublikowane), 1996. 2. Dębski O.: Pies 5, 1968. 3. Kucharska-Żądło M.: Pomiary biometryczne polskiego owczarka podhalańskiego. Praca dyplomowa, SGGW, 1997.

Dopuszczalna zawartość mikotoksyn w paszach

Antoni Baranowski¹, Wolfgang Richter²

¹IGiHZ PAN w Jastrzębcu, ²Bawarski Instytut Produkcji Zwierzęcej w Grub (Niemcy)

W żywieniu wysoko produkcyjnych zwierząt szczególną uwagę zwraca się na właściwą koncentrację składników pokarmowych i energii w dawkach oraz na możliwość pobrania zestawu skarmianych pasz. Zakłada się przy tym, że komponenty wchodzące w skład dawek pokarmowych odpowiadają zdrowotnym wymaganiom zwierząt (higieniczny status pasz). W praktyce znane są jednak przypadki zatrucia zwierząt mikotoksynami, chociaż są one trudne do udokumentowania, ze względu na spóźnioną często diagnozę, wykluczającą analizę skarmionej partii paszy rzeczywiście odpowiedzialnej za wystąpienie choroby. Ponadto, pasze charakteryzujące się niską koncentracją mikotoksyn mogą powodować subkliniczne stany chorobowe, ujawniające się dopiero po upływie dłuższego okresu żywienia zwierząt. Większość mikotoksyn, uszkadzając immunologiczny system organizmu, ułatwia także infekcję i rozwój chorób będących wtórną przyczyną zmniejszonej produktywności lub śmierci zwierząt.

W ostatnich latach postępujący rozwój rolnictwa ekologicznego oraz zwiększone zainteresowanie produkcją żywności prozdrowotnej wymusza objęcie kontrolą zanieczyszczenia pasz mikotoksynami, które mogą – poprzez ich przenoszenie do tkanek (carry over) – ujemnie wpływać na zdrowie ludzi spożywających produkty pochodzenia zwierzęcego. Wyniki dotychczasowych badań wskazują, że poziom skażenia mikotoksynami krajowych zbóż (żyto, pszenica, jęczmień, owies), będących podstawowymi składnikami dawek pokarmowych i mieszanek paszowych, jest stosunkowo niski, odpowiadający dolnej granicy przedziału wartości podawanych dla europejskich i światowych upraw (tab. 1). Zawartość najważniejszych, produkowanych przez polowe grzyby pleśniowe, mikotoksyn fuzaryjnych stwierdzona w ziarnie rodzimych gatunków zbóż (deoksyniwalenol – 51-120 µg/kg; zearalenon – 33-120 µg/kg; toksyna T-2 – 17-110 µg/kg; toksyna HT-2 – 16-192 µg/kg) skarmianych inwentarzem nie stanowi większego ryzyka, ale może powodować zaburzenia przemiany materii obniżające produktywność zwierząt [4]. W kukurydzy pochodzącej z krajowej uprawy wykryto także

niewielką koncentrację fumonizyn (B₁ – 70 µg/kg; B₂ – 29 µg/kg). Jednakże, biorąc pod uwagę fakt, że kukurydza wykorzystywana do produkcji mieszanek treściwych pochodzi głównie z importu, wystąpienie zatruc fumonizynami jest jak najbardziej realne [9].

Zanieczyszczenie zbóż ochratoksyną A syntetyzowaną w naszej strefie klimatycznej przez magazynowe grzyby pleśniowe wykazano w 16-50,3% analizowanych prób, przy czym najwyższą koncentrację tej toksyny (667 µg/kg) stwierdzono w ziarnie żyta [1, 5]. W mieszkankach treściwych i koncentratkach paszowych maksymalna zawartość ochratoksyny A wynosiła odpowiednio 120 i 198 µg/kg paszy. Aflatoksyny (B₁, B₂, G₁, G₂), produkowane również przez pleśnie magazynowe, występują wyłącznie w tropikalnym rejonie upraw. Mogą one wywoływać objawy toksykozy u zwierząt żywionych głównie mieszkankami sporządzanymi na bazie importowanych komponentów (wysokobiałkowe śruty, koncentraty paszowe). Zatem systematyczne badania, aktualizujące ocenę zawartości mikotoksyn w paszach (monitoring), należy uznać za potrzebne, umożliwiające uniknięcie lub zmniejszenie potencjalnych strat w produkcji zwierzęcej.

W skażonej paszy, obok możliwych do zidentyfikowania mikotoksyn, obecne są zwykle także inne, często nieznanne jeszcze substancje toksyczne zwiększające niebezpieczeństwo zatrucia zwierząt. To wzajemne, sumujące się oddziały-

Tabela 1
Zawartość (µg/kg) mikotoksyn w paszach [1, 4, 5, 7]

Mikotoksyna	Pasza	Polska	Europa	Obszar poza Europą
Deoksyniwalenol	pszenica, kukurydza pszenica jęczmień owies	51 (maks. 370) 120 (maks. 1260) 69 (maks. 190)	4–39 000	1–20 000
Zearalenon	pszenica jęczmień owies	33 (maks. 178) 63 (maks. 120) 120 (maks. 220)	1–8036	10–350 000
Toksyna T-2	pszenica jęczmień owies	17 (maks. 20) 38 (maks. 59) 110 (maks. 200)	3–249	10–25 000
Toksyna HT-2	pszenica jęczmień owies	16 (maks. 20) 49 (maks. 124) 192 (maks. 440)		
Fumonizyny fumonizyna B ₁ fumonizyna B ₂	kukurydza kukurydza kukurydza	70 (maks. 177) 29 (maks. 41)	30–12 000	100–33 000
Ochratoksyna A	zboża mieszanki paszowe koncentraty pasze granulowane	maks. 667 2,5–120 maks. 198	0,1–2370 0,1–1400	2–6000
			0,2–3,5	
Cytrynina	pszenica, kukurydza		około 0,1	28–100
Aflatoksyny	zboża kukurydza mieszanki paszowe		0–3,4	0,1–482 7–12,3